

GENTIAANBLAUWTJE IN DE ZOOM

Raymond Pahlplatz, Beatrixstraat 6, 6031 BC Nederweert
Harrie Vossen, Houtmolen 9, 6031 CP Nederweert

Op 16 augustus 1995 had ik om 11.00 uur afgesproken met Harrie Vossen in het natuurreservaat "De Zoom" te Nederweert. Doel van de excursie was na te gaan of er nog Heideblauwtjes (*Plebejus argus*) in het gebied aanwezig waren. Aldaar aangekomen begon net de zon door de laaghangende bewolking te breken en werden de eerste dagvlinders actief.

Na enkele Kleine vossen (*Aglais urticae*) en Kleine koolwitjes (*Pieris rapae*) merkte Harrie Vossen een blauwtje op, hangend aan Pijpestrootje. De eerste gedachte aan een Heideblauwtje werd al snel verworpen vanwege het ontbreken van de opvallende oranje band in boven- en ondervleugel. Ook de opmerkelijke vaalbruine/grijze kleur van de ondervleugels sloot Heideblauwtje onmiddellijk uit. De vlinder vloog enkele meters weg en werd vervolgens gevangen en in een doorzichtig plastic bakje gezet om hem beter te kunnen bekijken.

Al snel werd gedacht aan de mogelijkheid van een Gentiaanblauwtje, gezien de geschiktheid van het biotoop en de grote aantallen Klokjesgentianen (*Gentiana pneumonanthe*), hoewel de soort hier nog nooit eerder was vastgesteld (mond. med. Dhr. Levels, SBB; C. van Swaay, De Vlinderstichting). De genoemde kenmerken en afbeeldingen van het Gentiaanblauwtje in WYNHOFF et al. (1992) bleken volledig van toepassing op de vlinder die wij hadden gevangen. Het betrof een mannetje van de ondersoort *Maculineaalconalcon*.

STATUS GENTIAANBLAUWTJE

Het Gentiaanblauwtje is opgenomen op de Rode Lijst (WYNHOFF & VAN SWAAY, 1995). De soort valt in de categorie kwetsbaar en Nederland is internationaal gezien van betekenis voor de soort. Het Gentiaanblauwtje was vroeger in Nederland een vrij algemene standvlinder. De soort is echter op vele plaatsen sterk achteruit gegaan of verdwenen. Na 1986 is het Gentiaanblauwtje in Nederland in 93 atlasblokken waargenomen. In Limburg is het Gentiaanblauwtje na 1986 nog waargenomen op slechts twee plaatsen, te weten de Brunssummerheide en in de omgeving van

Voerendaal (SCHEPER, 1995; mond. med. J. Adams).

KLEINE POPULATIE

TAX (1989) vermeldt dat wanneer een populatie uitsterft, de kans op hervestiging zeer klein is omdat de soort zeer honkvast is. Ook BINK (1992) vermeldt dat het Gentiaanblauwtje een zeer honkvaste standvlinder is. De aanwezigheid van deze soort deed dan ook onmiddellijk de vraag rijzen of hier wellicht sprake zou kunnen zijn van een kleine populatie. In de directe omgeving van de waarneming werd een aantal stengels van Klokjesgentianen afgezocht. Bij de vijfde

Gentiaanblauwtje (foto: J. Adams).

bloeistengel werden zowaar eitjes aangetroffen op de bloemkronen en kelkbladeren. Op ten minste tien bloeistengels werden eitjes aangetroffen, variërend van één tot zeven per bloeistengel. Er moesten dus ook één of meerdere vrouwtjes in het gebied aanwezig zijn of zijn geweest. Nog steeds was dit geen sluitend bewijs voor een aanwezige populatie, alhoewel de literatuur wel die richting in wees. Ook M. Scheper van De Vlinderstichting vermoedde dat het om een niet eerder ontdekte populatie ging, die hier al enige tijd aanwezig zou zijn.

KNOOPMIEREN

Helaas was het in 1995 niet mogelijk om na te gaan of een van de knooppieren (*Myrmica spec.*) in het gebied aanwezig was. De knooppieren spelen een belangrijke rol bij de ont-

wikkeling van de rupsjes. Nadat de rupsjes circa twee weken in de knoppen of bloemkronen van de Klokjesgentiaan hebben doorgebracht, laten ze zich op de grond vallen. Vervolgens worden ze door de mieren meegenomen naar hun nest, alwaar ze overwinteren en zich tegoed doen aan het mierenbroed. In de loop van het voorjaar ontwikkelen de rupsjes zich verder. Pas laat in het voorjaar verlaat de vlinder het mierenest. Zowel de aanwezigheid van Klokjesgentiaan als de aanwezigheid van een van deze miersoorten is van levensbelang voor het voortbestaan van populaties van het Gentiaanblauwtje (WEEDA, 1988; BINK, 1992). Indien een van beide ontbreekt is een populatie gedoemd uit te sterven.

In 1996 kon de aanwezigheid van knooppieren worden vastgesteld. Hiermee was er weer een sterke aanwijzing voor het bestaan van een populatie bijgekomen. Het bestaan van een populatie kon worden bewezen op 29 juli 1996. Er werden twee mannetjes en twee vrouwtjes van het Gentiaanblauwtje waargenomen. Bovendien werden er weer eitjes gevonden op zeker 10 Klokjesgentiannen, met één tot vijf eitjes per plant (mond. med. B. Bronswijk).

NIEUW IN DE ZOOM?

Er zijn geen oude gegevens waaruit blijkt dat het Gentiaanblauwtje hier reeds voorkwam. Gezien de geschiktheid van het biotoop, de grote mate van plaatstrouweheid en de afwezigheid van populaties in een straal van 20 kilometer leek het ons het meest waarschijnlijk dat de populatie al langere tijd in De Zoom aanwezig was. Navraag hierover bij diverse personen leerde ons dat er vanaf begin jaren '60 enkele malen gericht is gezocht naar de aanwezigheid van het Gentiaanblauwtje in De Zoom. Bewijzen voor de aanwezigheid werden nooit gevonden. Op basis van deze informatie lijkt het er dus op dat het Gentiaanblauwtje recentelijk De Zoom heeft gekoloniseerd.

Indien het zou gaan om een populatie die al langere tijd in het gebied aanwezig is, is het onopgemerkt blijven hiervan niet vreemd. Kleine populaties vliegen doorgaans op een gebied dat niet groter is dan enkele honderden vierkante meters (TAX, 1989). Aangezien

Klokjesgentiaan met eitjes van het Gentiaanblauwtje (foto: De Vlinderstichting/Inge van Halder).

De Zoom niet regelmatig onderzocht wordt op dagvlinders en de trefkans klein is (kleine populatie), is de aanwezigheid van de soort tot op heden onbekend gebleven. Naar onze mening gaat het in De Zoom zeer waarschijnlijk om een al langere tijd aanwezige, niet eerder ontdekte populatie.

POSITIEF BEHEER

In het deel van De Zoom waar het Gentiaanblauwtje werd aangetroffen, wordt door Staatsbosbeheer een extensief begrazingsbeheer gevoerd. Daarbij wordt het vee laat in het seizoen ingeschaard zodat de rupsjes in de Klokjesgentiannen niet worden opgegeten door het vee.

Hiernaast worden door een groep vrijwilligers één keer per jaar in een deel van het gebied berken-zaailingen getrokken. Enkele malen is een klein oppervlak gemaaid. Juist deze aanvullende beheersmaatregelen hebben een zeer positief effect gehad op het

voorkomen van de Klokjesgentiaan. In 1991 werden er maximaal 100 bloeistengels geteld, verspreid over enkele groeiplaatsen. Overigens vermeldt TAX (1989) dat kleine populaties van het Gentiaanblauwtje lange tijd kunnen overleven in gebieden met minder dan 100 bloeistengels van de Klokjesgentiaan. Tegenwoordig worden Klokjesgentiannen over een groter oppervlak aangetroffen en ze komen in grotere aantallen tot bloei. Door het gevoerde beheer, gericht op het in stand houden van een open, natte heide met de positieve effecten op de Klokjesgentiaan en de aanwezigheid van knooppieren, lijkt het voortbestaan van het Gentiaanblauwtje in De Zoom veilig gesteld.

SUMMARY

THE ALCON BLUE (*MACULINEA ALCON*) IN THE 'DE ZOOM' NATURE RESERVE

A small population of the Alcon blue was discovered in a grassy moorland in Central Limburg. The caterpillars start life on Marsh gentians, but later on they need to shelter in ants' nests. Both the Marsh gentian and *Myrmica* ants are abundantly present in this moorland area. The population now discovered may be newly settled, or represent an older but overlooked population, the latter option being considered more likely. The moorland area has the status of a nature reserve, and since it is managed in such a way that the Marsh gentians are increasing, this small population of Alcon blues does not seem to be in danger of disappearing.

LITERATUUR

- BINK, F.A., 1992. Ecologische Atlas van de dagvlinders van Noordwest-Europa. Schuyt & Co., Haarlem.
- SCHEPER, M., 1995. Gentiaanblauwtje en heidebeheer. *Vlinders* 10 (3): 11-14.
- TAX, M.H., 1989. Atlas van de Nederlandse dagvlinders. Vlinderstichting/Vereniging Natuurmonumenten. Wageningen/Graveland.
- WEEDA, E., 1988. Ecologische Flora, deel 3. IVN, Amsterdam.
- WYNHOFF, I. & C.A.M. VAN SWAAY, 1995. Bedreigde en kwetsbare dagvlinders in Nederland. Basisrapport met voorstel voor de Rode Lijst. Vlinderstichting, Wageningen.
- WYNHOFF, I., J. VAN DER MADE & C. VAN SWAAY, 1992. Dagvlinders van de Benelux. KNNV, Utrecht.